

2014 február Esszé

Békesi László: Kritika és feladatok

Köszönöm a meghívást Bauer Tamásnak. Vele mindig jó volt együtt dolgozni, de nem a nosztalgia hozott ide, hanem egy objektív meg egy szubjektív megfontolás. Az objektív az volt, hogy az eddig megismerhető gazdaságpolitikai programok közül, amelyekkel a demokratikus ellenzéki pártok versengeni kívánnak a jelenlegi rezsimmel, messze a DK programja a legjobb. Koherens, tisztességes, céljai jók. A fővázolt eszközök többé-kevésbé alkalmasnak tűnnek az el-érendő célok megvalósításához. Ezt tehát jó szível lehet támogatni még egy politikán kívüli közgazdásznak is.

A szubjektív megfontolás: ötéves évfordulója van annak a találkozásnak, amelyen a Reformszövetség gazdaságpolitikai programját a Gyurcsány Ferenc vezette kormánynak bemutattuk. A fogadtatás akkor kettős volt. A miniszterelnök akkor azt mondta, hogy ez közgazdaságilag, gazdaságpolitikai szempontból impozáns program – mintha hájjal kengettek volna bennünket. De aztán rögtön hozzátette, nehogy félreértés legyen, társadalmilag dermesztő. Félreértés ne esék, nem triumfálni akarok, de tény, hogy a 2008-as gazdasági válságot követő stabilizációs időszak sikeres magyar átmeneti válságmenedzselésének, amelyet már Bajnai Gordon kormánya végzett el, ez a gazdaságpolitikai program lett az alapja.

Nem azért hoztam szóba ezt, hogy önmagamot vagy magunkat igazoljam, hanem mert ha most valaki megnézi a Demokratikus Koalíció programját, vagy meghallgatta Bauer Tamás előadását, akkor déja vu érzése támadhat. Kísértetiesen azonos logika, azonos értékrend, azonos gazdaságpolitikai koncepció mentén, azonos eszközök előtérbe helyezésével kínál gazdaságpolitikai fordulatot az országnak. Mondhatnám, hogy ez a bölcsesség megnyilvánulása. Hogy örülni kell, ha valaki, aki annak idején azt mondta egy programra, hogy rémes, most pedig az élére áll, még akkor is, ha persze semmi esélye nincs a megvalósításának. Már az is nagyszerű, hogy megfogalmazzuk, mire lenne nagyjából szükség. Érdemben akár egyetlen mondattal is lezárhatnám a mondanivalómat, megkímélve önöket attól, hogy unalmas fejtegetéseket hallgassanak tőlem: koncepcióját tekintve is, részleteiben is, mindenben egyetértek Bauer Tamással. Ám ha már meghívott, és eljöttem, akkor azért illik valamit mondanom. Ezért arra gondoltam, hogy két témakör közé csoportosítva ugyanazokat a konkrét tényeket, koncepciókat, javasolt eszközöket egy kicsit más összefüggések felvázolásával próbálom meg még hangsúlyosabbá, közérthetőbbé tenni.

Az első témakör azoknak az alibikoncepcióknak a feltárása és kritikája, amelyekre az Orbán-kormány az utóbbi négy évben nagy erővel hivatkozott az egyébként inkoherens, a gazdaság fejlődését nem szolgáló gazdasági döntéseinek alátámasztására. Ráadásul ezek többnyire olyan alibikoncepciók, amelyek a világban léteznek, amelyek egy része fölöttébb népszerű, és amelyekkel azért kell vitatkozni, mert nem felelnek meg a magyar gazdaság adottságainak, nem érik el azokat a célokat, amelyek érdekében egyes elemeit bevezetik. A változtatáshoz tehát elemi feltétel, hogy tisztában legyünk ezeknek a rossz stratégiai céloknak, alibikoncepcióknak a hibáival. Máskülönben egyébként az embereket sem lehet meggyőzni. Nyolc ilyen látok,

de nem fogom őket részletesen felsorolni.

Az első: termelésalapú gazdaságot fogunk építeni Magyarországon, és Európában Magyarország lesz a termelőközpontú gazdaság élenjáró országa. Tény, hogy a világ fejlett országaiban lezajlik egy nagyon lassú és fokozatos reindusztrializáció, tehát újraiparosítás. Ám az újraiparosítás nem a tömegtermelést hozza vissza a harmadik világ ázsiai, dél-amerikai régióiból, hanem kiemelkedően nagy fejlesztésekkel, K+F tudást igénylő hightech termékeket terjeszt el. Az utóbbi húsz évben az exporttermékeinknek, amelyek a kibocsátott gazdasági teljesítménynek a 75%-át adják, 65%-a már magas K+F hozzáadott értéket tartalmazó termékekben valósul meg. Legyen világos: ezek döntően a nálunk letelepült multinacionális cégeknek a magas versenyképességű termékei. Ha az a cél, hogy ennek az arányát növeljük, és így állítsuk meg vagy legalábbis mérsékeljük a kibocsátott gazdasági teljesítményben az ipar visszaesését, akkor azt lehet mondani, hogy rendben van. Ez kemény dolog, ehhez rendkívül sok tőkére, hihetetlen magas tudásra, új technológiáknak, új szabványoknak a bevezetésére van szükség. Erre egy ilyen kis ország, mint Magyarország, nyilván nem képes, de abban az integrációban, amelyben részt veszünk, lehetőség van arra, hogy ilyen erőforrásokhoz hozzájussunk, ha egyébként a gazdasági környezet ehhez megfelelő. Orbánék azonban nem ezt mondják. Az iparosítást, a termelőközpontú gazdaságpolitikát és gazdasági szerkezetet szembeállítják a modern szolgáltatásokkal. Azt mondják, azért kell újraiparosítani, hogy a szolgáltatások részaránya csökkenjen a gazdaságban. Azoknak a szolgáltatásoknak az aránya, amelyek Magyarországon a tavalyi esztendőben a kibocsátott GDP-nek a 68%-át tették ki, ami hihetetlenül magas arány. Ráadásul ezzel lehet megalapozni a szolgáltatások lerablását, a bankellenes hangulatot, a szolgáltató szféra különadóztatását, azoknak a lépéseknek az indokoltságát, amelyekkel a saját maguk által a kieső adóbevételek révén ütött lékeket próbálják eltorlaszolni az államháztartásban, és amennyire ez lehetséges, ezeknek a szolgáltató cégeknek a tőkéjét, értékét így lehet a nulla felé közelíteni, hogy aztán vagy fel lehessen vásárolni, vagy ki lehessen szorítani őket.

A világ éppen a fordított irányba megy. Nincs olyan gazdaságfejlesztési stratégia, amely a szolgáltatások széles körű bővülése nélkül eredménnyel járna. A legfejlettebb ipar is feltételezi ezeknek a szolgáltatásoknak a bővítését. Gondolják végig, nincs az az Audi, nincs az a Mercedes, amely jól működő hálózati rendszer, közlekedés, kereskedelem, pénzügyi szolgáltatások, tervezés, infrastruktúra, oktatás, képzés és sok minden más nélkül képes lenne termelni. Ezt fékezni öngyilkosság, ostobaság. Nem szabad bedőlni annak a szövegnek, hogy ezek a szolgáltatók élőködnek rajtunk, ők azok, akik lerabolnak minket. Szükség van rájuk. Egyébként pedig teljesen nyilvánvaló, hogy a XXI. században a tercier szektorok bővülése fogja alkotni a gazdaság teljesítménybővülésének a döntő többségét.

A második tévhit: a saját lábon állás a gazdasági szuverenitásnak és az ország függetlenségének az egyik forrása. Ez egy kicsi, nyitott, erőforrás-hiányos gazdaság, amely ezer szállal kapcsolódik a világgazdasághoz, ilyen típusú gazdasági önállóságot képtelen megvalósítani. Miért lehet azt mondani, hogy abszurd állítás a saját lábon állás? Mert a kibocsátott termékeinknek a nagy többsége, 75%-a a külkereskedelemben realizálódik. Itthon adjuk el? Hát hol van itt akkora vásárlóerő? Képtelenség! A termelésben részt vevők jelentős része külföldről betelepült vállalkozás. Az ország finanszírozásába a külföldi erőforrások bevonása nélkülözhetetlen. Nemcsak az államadósság finanszírozásáról, hanem a magán- és a vállalkozói szektor lejáró hitelforrásainak megújításáról és újabb források igénybeviteléről is szó van. A bruttó összes államadósságnak körülbelül 65%-a külföldi pénznemben áll fenn, de mi függetlenek vagyunk a világtól, és függetlenedni akarunk a világtól. Abszurd állítás, értelmetlen, iszonyú veszteségekkel jár minden olyan törekvés, amely gyöngítene, ne adj' isten, elszakítani kívánja ezeket a természetes és fejlődő integrációs kapcsolatokat.

A harmadik tétel: a belső piac dinamizálására kell építeni a gazdasági növekedést. Leszünk mi

olyan erősek, hogy lesz itt hétszázalékos növekedés, meg mit tudom én, mi. Nem a matolcsiadákat akarom visszaidézni, azon már talán túl vagyunk, és mindenki látja, hogy milyen abszurdak. Azt azonban tudni kell, hogy egy olyan kicsi piac mellett, mint amilyen beruházási és fogyasztási szempontból egyaránt a magyar gazdaság számára rendelkezésre áll, kizárólag a belső fizetőképes kereslet növelésével pillanatokon belül olyan egyensúlyhiány jönne létre, amely a gazdaságot csődbe vinné. Hogy lehet a belső keresletet, a belső piacot élénkíteni? A bérek növelésével, ha a béreket elszakítjuk a termelékenységtől, illetve az államháztartás túlköltekezésével. Mi történik ennek következtében? Hova vezet a felerősödő, a gazdaság teljesítményétől elszakított, belső piaci kereslet? Megnöveli az importot. A növekvő importtal szemben pedig a belső piaci keresletnek a hatékonyság javulását meghaladó növekedése esetén nincs exportnövekedési kínálat. Pillanatok alatt kialakul a külkereskedelmi mérleg, a folyó fizetési mérleg hiánya, azután az ikerdeficit. Jó néhányszor végigéltük ezt a pályát az elmúlt nem húsz, hanem negyven esztendőben. Tarthatatlan érvelés, nem érdemes vele foglalkozni.

A negyedik tétel: nem baj, ha átmenetileg visszaesnek a beruházások. Jön majd a fellendülés, ami újabb beruházásokhoz vezet. Mintha azok a közgazdászok, ha vannak még egyáltalán ilyenek, akik ott sertepertélnek az Orbán-kormány körül, nem hallottak volna a beruházások kedvező multiplikátor hatásáról. Nem számolnak azzal, hogy ha a beruházások növelése tovagyűrűzik a gazdaságban, és kedvező eredményeket hoz, ugyanúgy ha ezek csökkennek, akkor belép a negatív multiplikátorhatás. Ha csökkennek a beruházások, az azt jelenti, hogy csökken az általuk támasztott kereslet. Hogyha csökken a kereslet, akkor csökken a foglalkoztatás. Ha csökken a foglalkoztatás, csökkennek a bérek. Ha csökkennek a bérek, csökken a fogyasztás. Ha csökken a fogyasztás, csökkennek a kapacitások, nő a munkanélküliség... Nem kell tovább sorolni. Elemi dolgokról van szó, de ezeket kell szembeállítani azzal, amit a rezsim a saját állításainak alátámasztására mond.

Ötödik téma: az ultralaza monetáris politika alátámasztja a kormány gazdaságpolitikáját, és hozzájárul a gazdasági növekedéshez. Hát éppen most, ezekben a percekben az ország valószínűleg túl van már Matolcsy György legújabb örületein. Amikor én eljöttem otthonról, akkor éppen 308 forint volt az euró... most mondja valaki, hogy már 310-nél tartunk. Miről van szó? Egy olyan gazdaságpolitikai mix, amely szigorú fiskális politikára, kézben tartott államháztartásra, csökkenő államháztartási egyenlegre, egész pontosan, deficitre és csökkenő államadóssági pályára épít, ezt kiegészíti olyan monetáris politikával, amely kedvező helyzetbe hozza a vállalkozásokat, de nem veszélyezteti se az árfolyamcél, se az inflációs cél, nos, egy ilyen gazdaságpolitika, az működik. A világ nagyjából ezt csinálja. Mit csinálunk mi? A jegybank elindult egy agresszív kamatcsökkentési pályán, amely elérte azt a kritikus pontot, amelyen túl az alapkamat és a hozamok közötti különbség már nem teszi érdekeltté a befektetőket, hogy forintban tartsák a befektetéseiket. Nyilvánvaló, ha ez az előny elvész, abban a pillanatban labilissá válik ezeknek a befektetéseknek az értéke, szabadulni fognak az egyébként kockázatos forinttól. És nem vigasztalódhatunk azzal, ez most a török szindróma. A törökök egy durva kamatemeléssel visszajára fordították a folyamatot. Következő dominóként ott van Magyarország, ahol ezzel szemben a jegybank elnöke közli: semmi baj, tovább csökkentjük az alapkamatot. A probléma az, hogy ennek a mesterségesen fölerősített, laza monetáris politikának a következményeként árfolyamsokk alakulhat ki. Reméljük, nem fog bekövetkezni. Ám ha mégis, akkor elszállnak az árfolyamok, elszállnak az árak, fölpörög az infláció, a jegybank tartalékai pillanatok alatt elapadnak, eszköz nélkül marad az egyébként védtelen magyar monetáris politikát folytató Magyar Nemzeti Bank. Hát ez az, amit nem lehet csinálni, felelőtlenül játszodozni.

A hatodik téma: a jövőt felélő gazdaságpolitika kára szinte beláthatatlan. Miről van szó? Egyfelől arról, hogy annak a gazdaságpolitikának a következményei, amelyet az elmúlt négy évben az Orbán-kormány vállalt, legalább három irányban terhelik meg a jövőt. Egyfelől a generációk közötti teherelosztást kitolja a bizonytalan jövőbe. Olyan kötelezettséget vállal, amit a jövőnek kell

kitermelnie. Nem egyszerűen az elbokázott magán-nyugdíjpénztári megtakarítások és hozamaik későbbi pótlásáról, illetve a majd belépő nyugdíjjogosultság fedezetének a megteremtéséről van szó. De ilyen az állampapírokra fizetendő magas hozamoknak a későbbi visszafizetése, lásd pénzügyi függetlenségünket, hogy kipateroltuk az IMF-et, és ugye szórakozunk az Európai Unióval, a trojkával. Ennek aztán az a piaci következménye, hogy lényegesen drágábban jutunk friss forrásokhoz még a csökkenő hozamok mellett is. Zárójeles megjegyzés az előző témához: a nagyon liberális, pontosabban a nagyon laza monetáris politika egyik következménye már most az, hogy ha a rövid távú hozamok csökkennek is, de a hosszú távú hozamok meredeken emelkednek. Tízéves papírt ma már újra nem lehet hat és fél százalék alatti hozam mellett eladni. Hat és fél százalékról beszélünk. Románia három százalékon tud eladni állampapírt ebben a pillanatban, és a többi összehasonlítástól el is tekintek. Ilyen, a jövőt feléő következmény harmadszor a potenciális növekedés megfojtása. Különadók, a bankrendszer sarcolása, a bank-, multi- és befektetőellenes magatartás, a jogbiztonság hiánya. Nos, mindennek az a következménye, hogy a jövő gazdasági fejlesztéséhez szükséges befektetések és beruházások elmaradnak. Ma ott tartunk, hogy a beruházási ráta a gazdaságban működő állóeszközök megújításához sem elégséges. Legalább húszszázalékos GDP-arányos beruházási ráta kell ahhoz, hogy az egyszerű pótlás, az amortizáció finanszírozható legyen. Ma olyan 17%-nál tartunk. Ez azért a jövő felélése, mert abból a beruházásból, amely ma legalább gondolatban nem születik meg, három év múlva nem lesz munkahely, nem lesz termelőkapacitás. És öt év múlva nem lesz belőle fogyasztás. Annak, ami ma elmarad, három, öt, tíz év múlva fogjuk a kárát elviselni.

Az oktatás tönkretétele azzal jár, hogy megáll a versenyképes, jól felhasználható munkaerő képzése Magyarországon. Ez pedig a növekedés egyik olyan forrása, amely a elengedhetetlen feltétel a jövőbeli fejlődéshez. Hozzátehetném még a voluntarista árszabályozást, lásd rezsicsökkentés, amely ugyancsak a jövőt terheli, hiszen nyilvánvaló, hogy a most elhalasztott fejlesztést előbb-utóbb meg kell csinálni, a növekvő költségek pedig meg fognak jelenni az árakban, vagy/és drasztikusan fog csökkenni a szolgáltatások színvonala.

A hetedik téma: globalizáció- és integrációellenes politika, ami a gazdaságpolitikában Magyarországon kettős protekcionizmust jelent. Van egy nemzeti szintű protekcionizmus, ez még önmagában véve nem idegen a világtól. Nagyon sok ország él ezzel. Nem olyan durva módszerekkel ugyan, mint Magyarország, amely részben adóeszközökkel, részben szabályozási eszközökkel, részben a piac korlátozásával, újraelosztásával is befolyásolja és hozza úgymond kedvező helyzetbe a magyar gazdaság szereplőit. Ha ezek áttekinthető szabályok, ha a pozitív diszkriminációnak az a tartalma, hogy azonos versenyfeltételek mellett azonos színvonalat, árat, szolgáltatást kínáló pályázók között a magyar fél élvez elsőbbséget – rendben van. Ez még csak nem is EU-ellenes. De nálunk nem erről van szó. Nálunk piackorlátozásról, piacszűkítésről, versenykorlátozásról, versenytorzításról és az ilyen szabályok drasztikus érvényesítéséről van szó. Ez a nemzeti szintű protekcionizmus, amelyen belül ráadásul van a tipikus orbáni protekcionizmus, aminek a lényege, hogy ezeket az előnyöket nem általában a magyar vállalkozások, hanem a hozzá közel álló barátok élvezik. Annak pedig már nincs köze a patrióta gazdaságpolitikához, az maffia-gazdaságpolitika. Ezt is meg kell szüntetni.

És végül a nyolcadik téma: durva jövedelemátcsoportosítás ment végbe, egyfelől a vállalkozások és a tőkejavak terhére a fogyasztás, illetve, ha úgy tetszik, a lakosság javára. Ez az első szint. A második: a lakosságon belül a magasabb jövedelműek javára és az alacsonyabb jövedelműek terhére. Ez az, amivel szembe kell nézni, és amit meg kell változtatni.

Mi a teendő? Tíz pontban foglalnám össze röviden. Mi lehet a cél? A cél annak a tendenciának a megfordítása, amely a gazdaságban kialakult az elmúlt négy évben. Nevezetesen a potenciális gazdasági növekedés ütemének drasztikus csökkenése. A mély recesszió után Magyarország 2013-ban bekerült a helyreállítási periódusba, amely törvénytörvényesen következik be, füg-

getlenül az államok által képviselt gazdaságpolitikától. Ez mai ismereteink és modellezéseink szerint durván évi 1% körüli GDP-növekedést alapoz meg, s nem elég sem a felzárkózáshoz, sem a modernizációhoz, sem az adósságállomány menedzseléséhez, sem a jobb életszínvonal feltételeinek megteremtéséhez. Ennek eléréséhez a minimális feltétel, hogy gazdaságpolitikai fordulat eredményeként a magyar gazdaság kibocsátott teljesítménye átlagban minden évben legalább egy százalékkal haladja meg az Európai Unió átlagát. Ha ez nem következik be, nincs felzárkózás, nincs adósságépítés, nincs modernizáció, nincs magasabb életszínvonal. A jelenlegi gazdasági struktúrában a jelenlegi szabályok mellett ezt a célt nem lehet elérni.

A klasszikusok pontos közlése szerint a növekedésnek három alapfeltétele van. Vannak a beruházások, ezekről beszéltünk. Van a termelékenység, versenyképesség, amely alapvetően az új eljárásoknak a honosítását, alkalmazását jelenti, s döntően a beruházásokon, a szolgáltatások fejlesztésén, az oktatáson alapul. Van az élőkommunikáció, a foglalkoztatás bővítése, amihez versenyképes munkaerőre és ezt kiszolgáló oktatásra van szükség. Mi kell ahhoz, hogy ezek teljesüljenek?

Az első a bizalom újjáépítése, ami nem közgazdasági kérdés. A jogbiztonság helyreállításáról, a cselekvést bénító szabályok kiiktatásáról, a kiszámíthatóságról és a közgazdasági szabályozás versenysemlegességéről van szó. A független ellenőrző intézmények jogainak helyreállításáról. A versenyhivataltól, az Állami Számvevőszéktől a Magyar Nemzeti Bankon keresztül a költségvetési tanácsig sorolhatjuk a kontrollfunkciót betöltő intézményeket. Garanciákat kell beépíteni a gazdasági szabályozásba. A magántulajdon védelme és sérthetlensége, a szerződések betartásának garantálása, nem pedig módosíthatósága az állam kénye-kedve szerint. Ilyen a visszamenőleges jogalkotás megszüntetése. Valójában tehát az országgal szemben kell helyreállítani a bizalmat, miközben ország iránt a kormány és a gazdaság szereplői között és a gazdasági szereplők egymás közötti bizalmát is helyre kell állítani. E nélkül ugyanis a legjobb, legkoherensebb gazdaságpolitika és az azt szolgáló legmodernebb eszközök sem vezethetnek fordulathoz.

Második feladat a kettős protekcionizmus felszámolása. Szó volt róla, csak annyit tennék hozzá, hogy ez valójában a korrupció melegágya. Ahol ilyen típusú állami diszkrimináció megy végbe, ott terjed a korrupció. Világos, mindenki tudja, hogy csak úgy lehet hozzájutni piachoz, állami támogatáshoz, adókedvezményhez, akármihez, hogyha a hatalomhoz lojális szervezetekkel van kapcsolatunk, és nemcsak lelki.

Harmadik feladat az integráció erősítése az Európai Unióval, a világgal, mindenkivel. Nem szűkíteni kell, hanem bővíteni kell a kapcsolatainkat. Az OECD legújabb elemzése szerint, ha nincsenek új beruházások, ha semmilyen rendkívüli fejlesztés nem uralja el a világot, ha tehát semmi más nem történik, „csak” annyi, hogy a ma még protekcionista gazdaságpolitikákat és külkereskedelmet liberalizálják, mondjuk Európa és az amerikai térség, az atlanti térség között, az évente egy százalék gazdasági növekedést hoz. Ha az egész világra nézve végbemegy a kereskedelem liberalizálása, az 4%-os növekedés. Ehhez képest Magyarország esetében, amely minden tekintetben kiszolgáltató a világnak, nyilván nem kell magyarítani, hogy miért van szükség erre a liberalizációra.

A negyedik feladat egy konzisztens gazdaságpolitikai program megfogalmazása, amely nem ötletekre, hanem átgondolt, egymáshoz illeszkedő elemekre épül. Nekem is az a véleményem, hogy egy ilyen programnak egy olyan eurócsatlakozási menetrend adhat keretet, amely, ha úgy tetszik, fegyelmezi a gazdaságpolitika mindenkori urait, és olyan pályára tereli a gazdaságot, amely a többi cél megvalósítását is szolgálja. E nélkül nincs meg az a külső szervezeti és eszközrendszer, amely a politika urait tisztességes gazdaságpolitika végrehajtására szorítja. Szó volt itt az államosítás leállításáról, a privatizációról, a piac és a verseny feltételeinek helyreállítá-

sáról, amihez egyetlen dolgot tennék hozzá. A megfontolt és koherens gazdaságpolitikához tartozik, hogy összhang legyen a leendő kormány által követett fiskális politika, a jegybank monetáris politikája és a jövedelempolitika között. Fegyelmezett fiskális politikára van szükség, amely nem engedi el, nem a mai mesterséges és növekedést gátló eszközökkel, de kézben tartja a költségvetés, az államháztartás folyamatait, és hozzájárul, hogy a finanszírozási képességünk változása se okozzon finanszírozási gondokat, hogy ne költsük el az eredeti jövedelemtulajdonosok, a vállalkozások és a lakosság jövedelmének nagyobb részét. A szigorú fiskális politika mellett pedig olyan monetáris politika kell, amely jól szolgálja az antiinflációs célokat, de ugyanakkor levegőhöz engedi jutni a gazdaságot. A jövedelempolitika ökölszabálya pedig nem más, mint hogy a bérek és jövedelmek növekedése a termelékenység változásától függjön. Ebbe kell beleilleszteni a minimálbért, ebbe kell beleilleszteni az állami szektor béremeléseit, mindazt, ami a versenyszférán kívül befolyásolja a kiáramló fizetőképes keresletet és a jövedelmeket.

A következő, ötödik feladat az újraelosztás csökkentése. Ahhoz, hogy a magyar gazdaság hosszán tartó, egyensúlyozó fejlődési pályára álljon, elkerülhetetlen a tartósan 50% körül stabilizálódó újraelosztási arány csökkentése. Magyarország azért nem tud kitörni a modernizációs zsákutcából, mert az állam az eredeti jövedelemtulajdonosok jövedelmeinek legalább a felét elvonja és újraosztja. Az összes versenytársunk ennél jobb helyzetben van. Persze a nyugat-európai jóléti államok jó néhányánál van hasonló, 50% körüli újraelosztási arány, csak az a különbség, hogy ott a kibocsátott gazdasági teljesítmény három-öttszöröse a magyarénak. Ezeknek az államoknak sem jó a versenyképességük, távol állnak akár az észak-amerikaitól, akár az ázsiaitól, délkelet-ázsiaitól, de ez nem a mi gondunk. A mi gondunk az, hogy nincs a csapdából kitörési esély, ha ilyen magas adószinteket, járulékszinteket kell a magyar gazdaságban fönntartani. Többféle modell és program készült arra, hogyan próbáljuk ezt csökkenteni. Bizony, az újraelosztás csökkentéséhez az kell, hogy az állam jó néhány területen vonuljon vissza, csökkentse a kötelezettségvállalásait, és ezáltal legyen képes az adó- és járulékszinteket csökkenteni.

A következő feladat: jövedelem-átcsoportosítás a vállalkozások javára. Nem fogják szeretni, de nincs mese, ki kell mondani: a lakosság terhére. Ez nem fog másként menni. Mindenki óvatosan bánik ebben a pillanatban ezzel a problémával. Eufemisztikus szövegeket látunk még az egyébként többé-kevésbé tisztességes gazdaságpolitikai programokban is: lassan, fokozatosan, az érdekeltséget megteremtve lehet és kell majd kivezetni az ágazati különadókat, beleértve a bankadót meg a többit. Hát persze, egyik napról a másikra nem is lehet, hiszen csak az adórendszeren belül nem lehet az így kieső bevételeket pótolni. Az pedig napnál világosabb, hogy ezt úgy hagyni, ahogy jelenleg van, nem lehet. Volt egy kísérletünk, amely aztán eredménnyel is járt 1995-ben, amikor a stabilizációs program államháztartási megalapozása érdekében határozott időre importvám pótlékot vezettünk be. De pontosan megmondtuk, hogy hét év alatt, évente milyen mértékben csökkentjük és vezetjük ki az importra kivetett vámpótlékot. Viszsa kell nyúlni ehhez a módszerhez, és olyan programot csinálni, amely garanciát ad ezeknek a szektoroknak a különadó leépítésére, vagy legalábbis – mindent nem lehet és nem is kell leépíteni, de – a radikális csökkentésére.

Külön ügy, amely ezt szolgálja, és ez a következő feladat, az adórendszer átalakítása. Nem megyek bele a részletekbe, egy azonban biztos: ne tessék arra gondolni, hogy egy jó gazdaságpolitika megalapozásához elég az egykulcsos személyi jövedelemadónak a megváltoztatása és egy enyhe progresszió bevezetése, illetve, hogy elég az ágazati különadók szisztematikus kivezetése. A mostani egy szétvert, inkonzisztens, követhetetlen, kontraproduktív adórendszer. A kisadóktól kezdve az általános forgalmi adón át, a szétbarkácsolt fogyasztási adóig mindenhez hozzá kell nyúlni. Az volna jó, ha az adórendszer átalakítását össze lehetne kötni az államháztartási újraelosztás mérséklésével, amiről az előbb beszéltem. Ha ez nem megy, akkor legfeljebb lesz egy jobb adórendszerünk, de összességében nem tudjuk jobban szolgálni a növekedést.

A kilencedik feladat: olyan reformok kellene az államháztartásban, amelyek a szolgáltatások színvonalát növelik, de az államháztartásnak a kiadási determinációit csökkentik. A köz- és felsőoktatásról, a társadalombiztosításról, az egészségügyről, a nyugdíjrendszerről, a közigazgatásról és az önkormányzatokról beszélek.

Végezetül a tizedik feladat: teljesítményelvű, illetve állampolgári alapú szociálpolitika helyett rászorultságelvű szociálpolitika kell. Nem véletlenül mondom ezt. Választási kampány van, így legalább kétféle problémával nézünk szembe. Az egyik az a klasszikusan konzervatív, teljesítményelvű szociálpolitika, amelyet nagyon drasztikus, durva módszerekkel, jövedelem-újraelosztással valósít meg az Orbán-kormány. Ez az érdemeseket juttatja magasabb állami támogatáshoz. A magas adókedvezmények, a családi adókedvezmények, a különböző támogatások, mind-mind a magasabb jövedelemmel és vagyonnal rendelkező társadalmi rétegeket támogatják. A klasszikus konzervatív modellekben létezik ilyen szociálpolitika. Reagan és Thatcher két-harmados-egyharmados társadalmi ideájának a megvalósítása volt ez. Azt mondta, hogy azok kapjanak nagyobb támogatást, akik nagyobb mértékben járulnak hozzá a gazdaság fejlődéséhez. Akinek több a jövedelme, több a profitja, több a bére, az több adót fizet, több kedvezményt kapjon. Igen, de az az egyharmad, a társadalom alsó rétege ebben a konzervatív elosztási és társadalomfilozófiában is kapott annyi állami támogatást, hogy nem kellett éhen halnia. Persze magas gazdasági fejlettségű országokban viszonylag jól éltek. Magyarország nem ilyen ország. Nálunk nem az a probléma, hogy a társadalom felső két vagy három deciliséét kell még támogatni. Az alsó réteget kell megvédeni az éhínségtől, erre pedig a teljesítményelvű szociálpolitika alkalmatlan, mert nincs annyi erőforrásunk. A meglévőket – még ha tudjuk is bővíteni őket, amire nyilván szükség lesz a szegénység elleni küzdelemben – valóban azoknak kell adni, akik rászorulnak, és nem szétszórni.

A másik kérdés az állampolgári jogosultság. Ez régi vita a szociálpolitikuskok, társadalompolitikusok meg a közgazdászok között. Azért hozom most szóba, mert manapság nagyon divatosá vált a feltétel nélküli állampolgári alapjövedelem ügye. Már van magyar modell is erre nézve. Anélkül, hogy belemennék a részletekre, szerintem közgazdaságilag irracionális, társadalmilag kontraproduktív, agyrem, megvalósíthatatlan, értelmetlen. Mert arról szól a történet, hogy a meglévő erőforrásokat kell jól elosztani, nem pedig a meg nem termelteteket szétszórni. Ez pedig bizony, akár tetszik, akár nem, jól megfogalmazott, jól célzott rászorultság elvű szociálpolitikát jelent. Ha ezt valaki megcsinálja, küzd a szegénység ellen, ha nem, ha ostoba szövegeket és pillanatnyi ötleteket próbál átültetni a gyakorlatba, még a jelenlegi pozícióinkat is csak veszélyeztetni tudja.

Azzal tisztában vagyok, hogy egy szakmailag megalapozott, a közgazdászok körében többé-kevésbé konszenzusos gazdaságpolitika és a politikai szándékok között ellentét van, hiszen az utóbbi mindenfajta nélkülözhetetlen kompromisszumokra kényszerül, ha hatalomra akar jutni. Azt is tudom, hogy fölösleges remek programokat csinálni, ha nincs az a hatalmi erő, amelyik meg tudja valósítani őket. Ezért tehát azzal is tisztában vagyok, hogy egy jó gazdaságpolitika megvalósításához, tehát az olyanynyira szükséges gazdaságpolitikai fordulathoz az első feltétel: meg kell a hatalmat szereznii. Erre azt szokták mondani, hogy hát igen, ez a vágyaknak a birodalma. Amire két dolog jut eszembe: nem olyan régen jelent meg Tájkép és következmények címmel Alain Greenspannek, az amerikai jegybank volt elnökének rendkívül izgalmas és érdekes könyve. A végén Greenspan arra a következtetésre jut, hogy bárhogy volt is, bárhogy szólt is bele a politika, bármilyen hülyeségeket, irracionális dolgokat csinált, azért hosszú távon mindig a racionális gazdasági döntések érvényesültek. Azt gondoltam, istenem, de jó, ebbe bele lehet kapaszkodni. Aztán eszembe jutott Keynes, aki meg azt mondta, hogy hosszú távon mindannyian halottak vagyunk.

Ezek után bármilyen racionálisak vagyunk is, nem marad más, mint két közhely: a remény hal

meg utoljára, mert a fák nem nőnek az éjig. Azaz legyen hitük.

Kapcsolódó írások:

1. **Békesi László: Tézisek egy új gazdaságpolitikai program kidolgozásához** A tézisek célja, hogy megalapozzon Magyarország számára egy új, hosszú...
2. **Békesi László: Gondolatok a magyar gazdaságról 2006 őszén** A szerkesztőség felkérése nyomán arra készültem, hogy összehasonlító elemzést...
3. **„Ez fél évvel ezelőtt még elképzelhetetlen volt” – Békesi László a Fapados Szalonban** Hozzászólók Rózsa Péter, Kende Péter, Várhegyi Éva, Heller Ágnes, Kerék-Bárczy...
4. **„Szép remények és vaskos realitás” – Békesi Lászlóval beszélget Rádai Eszter** – Csináljunk képzeletbeli leltárt, nem a pillanatnyi, hanem a következő...
5. **Bán Zsófia: Bodies – A kritika** Bán Zsófia Bodies – A kritika Talán nagyon is...

Cimkék: **Békesi László**